

WOLVENJACHT IN NOORD-BRABANT.

Onder de roofdieren, die in wilde staat in Noord-Brabant voorkomen, treffen we heden ten dage gelukkig de wolf niet meer aan. Eeuwenlang heeft echter de bevolking deze wilde rover in de onmiddellijke omgeving gekend en het schijnt, dat vooral gedurende het laatste deel van de 17de en de eerste helft van de 18de eeuw van een ware wolvenplaag in onze provincie mag worden gesproken. Het feit, dat er hoge premies werden gesteld op het aanbrennen en het vangen van wolven, wijst erop, hoezeer men van deze dieren te lijden had. Dat de wolven hier inheems waren, blijkt uit de vele vangsten van jonge wolven. Zo vermeldt een stadsrekening van Oss uit 1597 een post voor het doden van „vijff jonge wolffkes” 1).

In 1603 werden 4 wolven waargenomen op het eiland Tholen, waar ze vermoedelijk vanuit Noord-Brabant over het ijs waren terecht gekomen 2). In West-Brabant kwamen meer wolven voor. Te Etten werd in 1692 „de laetste geattrapeert, ende soodanick geschoten, dat sij mors is doot gebleven” 1). De stadsrekeningen van Bergen-op-Zoom vermelden ook enige malen uitbetaling van premies voor het doden van wolven: in 1719 voor een op 29 Nov. geschoten wolf, in 1723 voor een levende wolf, op 3 Nov. bij Baal gevangen; op 21 Juni 1738 werd een nest van zes jonge wolven gevonden „tegen de Meijerije van den Bosch” 3). De omstreken van Putte werden in het najaar van 1754 door wolven onveilig gemaakt; deze groeven o.a. het lijk op van een vermoorde vrouw en bewerkten daardoor, dat de moord werd ontdekt 4).

Ook Midden-Brabant had er last van. MARTINET zag op een van zijn uitstapjes in een dorp bij Woudrichem een wolfsvel aan de kerktoren hangen; het dier was in dat dorp in 1749 geschoten 5). In Sept. 1757 zwierven troepen van zeven of acht wolven rond en richtten onder het rundvee veel schade aan. De volgende winter verscheurden zij een hond, die tussen de wielen van een vrachtwagen van 's-Hertogenbosch naar Lieshout liep. Een aangeschoten wolf bezorgde zelfs de pastoor van Lieshout, een echte jachtliefhebber, veel last 6). SCHLEGEL verhaalt, hoe op het einde van de 18de eeuw bij Oisterwijk een nest jonge wolven werd gevonden en hoe ook

1) A. L. C. A. VAN NIJNANTEN, in „Het Nieuwe Brabant” I ('s-Hertogenbosch 1952), De dierenwereld van onze provincie, blz. 63.

2) M. A. IJSSELING en A. SCHEYGROND, De zoogdieren van Nederland, Zutphen 1950, blz. 321.

3) De Navorscher, XII, 1862, blz. 226.

4) De Navorscher, XII, 1862, blz. 298—300: een artikeltje van C. R. HERMANS over wolven in Noord-Brabant, ontleend aan de Noord-Brabandsche Volksalmanak voor het jaar 1841, blz. 127—129. Hermans citeert voor het geval-Putte de Nederl. Jaarboeken voor 1755, I, blz. 457—468.

5) H. N. OUWERLING, Martinet en zijn geboorteland, in Noordbrabantsche Volksalmanak voor het jaar 1889, blz. 177. J. F. MARTINET, Verhandelingen, blz. 137.

6) De Navorscher, X, 1860, blz. 136. Nederl. Jaarboeken, 1757, blz. 764 en 1758, blz. 107.

te Heeswijk nog wolven werden gedood 7). Ook de reeds genoemde Martinet, die in 1729 te Deurne werd geboren en zijn jeugd in Noord-Brabant doorbracht 8), vertelt in zijn „Katechismus der Natuur” 9), dat in zijn tijd wolven voorkwamen in de Baronie van Breda en in de Meijerij, doch minder dan in vroegere tijden. Te Berlicum werd op 23 Sept. 1776 een oude reu geschoten, „iets zeldzaams in onze bebouwde en bevolkte landen” 10). Met name kunnen we nog noemen de enigszins legendarische wolf, die te Opwetten werd gevangen 11) en de wolf, die omstreeks 1794 in October werd waargenomen bij Kasteel „Maurick” te Vught en die later in de aangrenzende bossen van Haanwijk werd geschoten 12). Zelfs nog in 1814 werd op 28 Nov. te Eindhoven aan de Strijpse Gender een teef geschoten 13). De bekroonde „Verhandeling” van BENNET en OLIVIER uit 1822 noemt als verblijfplaats van de wolven ook „de bossen van Noord-braband, vooral des winters” 14). Daarna is het gelukkig met de wolven gedaan.

Hoe de wolven de bevolking terroriseerden en benadeelden, kunnen we het best beoordelen, als we de toestanden nagaan in Noordoost-Brabant. Hier was vijftig jaren lang een voortdurende bestrijding noodzakelijk, wilde men „het ruijneus beest, den Wolff” binnen de perken houden. In „Afschriften van Reglementen, reekeningen en andere bescheiden uit het archief der gemeente Cuyk en St. Agatha, betrekking hebbende op de Wolfenjacht in den Lande van Cuyk uit de jaren 1688 tot 1786”, heeft E. C. A. Baron van Hövell tot Westerflier zoveel mogelijk alle gegevens hieromtrent verzameld 15). „Also eenige jaeren herwaerts het ruijneus beest den Wolff seer is vermenighvuldigt en..... groote schade toebrengt en dat de particuliere jaghten door wanorde veeltijts vrugteloos sijn”, besluit het Landsbestuur generale wolfsjachten te organiseren. In 1685 werden hiervoor grote wolfsnetten gemaakt; ook in 1709 komen wolfsnetten op een rekening voor. Deze netten werden bij de algemene drijfjachten, die in het gehele land van Cuyk werden gehouden in 1687, 1688, 1716, 1720, 1724 en van 1727—1729 16), opgesteld tussen het Gasselse en het Bortse bos, gelegen in de

7) H. SCHLEGEL, De dieren van Nederland. Gewervelde dieren. Haarlem 1862, blz. VI, cf. A. A. VAN BEMMELEN, in *Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland*, III, 1864, blz. 229.

8) H. N. OUWERLING, l.c., blz. 171—184.

9) J. F. MARTINET, *Katechismus der natuur*, II, Amsterdam 1778, blz. 112, en *Verhandelingen en waarnemingen over de natuurlijke historie*, 1796, blz. 136.

10) C. R. HERMANS, l.c., *Nederl. Jaarboeken 1776*, II, blz. 1142.

11) C. R. HERMANS, l.c., ontleend aan de Noord- en Zuid-Brabantsche faam, 's-Hertogenbosch 1829, blz. 39; De Navorscher, VI, 1856, blz. 299v.

12) De Navorscher, XVII, 1867, blz. 99v.

13) C. R. HERMANS, l.c.; dit gegeven werd ontleend aan het Dagblad der provincie Noord-Brabant, 1814, nr. 89.

14) J. A. BENNET en G. VAN OLIVIER, *Naamlijst van Nederlandsche dieren. I Klasse Zogende dieren*, (Verh. Holl. Mij. d. Wet., 11), 1822, blz. 99.

15) Een getypt exemplaar van deze Afschriften, Nijmegen 1937, bevindt zich in het archief van de gemeente Cuyk.

16) C. R. HERMANS, l.c. en *Afschriften*.

gemeente Beers. Vanuit Maashees en Overloon werden de wolven hierheen gedreven. Alle dorpen tussen de Maas en de Peel, van Maashees tot Mill en Beers, moesten manschappen leveren met geweer of gaffel. Over de te volgen route, die „sonder het minste geraes” moest worden afgelegd, en over velerlei straffen en andere bepalingen geven de „Afschriften” interessante bijzonderheden. Het uitloven van premies stimuleerde jaar op jaar de particuliere jachten. Tussen 1700 en 1732 werden op deze wijze in het land van Cuyk 43 oude wolven gedood. Ook werden er vaak nesten met 5, 6 of 7 jonge wolven gevonden; volgens de „Afschriften” zijn er tussen 1696 en 1734 65 jonge wolven aldus onschadelijk gemaakt. Slechts bij uitzondering is er in de vele rekeningen sprake van een „moeijer beest”; in 1729 werd te St. Agatha een oude teef geschoten, „daer in 7 jonge waeren”.

De intense jachten, zovele jaren volgehouden, hebben aan de plaag een einde weten te maken. Eerst in 1780 werd wederom een wolf gezien, en de laatste, die in de „Afschriften” wordt genoemd, is een exemplaar, dat in 1786 te Escharen werd gesignaleerd. C. R. HERMANS weet echter nog 2 wolven te vermelden, die in 1815 in het land van Cuyk voorkwamen¹⁷⁾.

De wolfnetten van Cuyk, gemaakt van zwaar touw met mazen van 10 × 10 cM., — „een unicum in den lande” —, zijn bewaard gebleven en bevonden zich nog in 1937 op de zolder van het raadhuis te Cuyk. Ze zijn thans te zien in het Openluchtmuseum te Arnhem.

St. Michielsgestel.

W. H. TH. KNIPPENBERG